

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

CONTRA SERMONEM

ARIANORUM.

LIBER UNUS¹.

I. EORUM præcedenti disputationi hac disputatione respondeo², qui cum Dominum nostrum Jesum Christum faterentur quidem Deum, sed Deum verum et cum Patre unum Deum nolunt fateri, duos nobis inducunt deos diversæ disparisque naturæ; unum verum, alterum non verum: contra illud quod scriptum est: « Audi, Israël, » Dominus Deus tuus Dominus unus est³. » Hoc enim si de Patre dictum volunt intelligi, sequitur eos ut Christus non sit Dominus Deus noster. Si autem de Filio, Pater non erit Dominus Deus noster. Si vero de ambobus, profecto Pater et Filius unus est Dominus Deus noster. Ac per hoc illud quod in Evangelio scriptum est: « Ut cognoscant te » unum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum⁴: » hoc eum dixisse accipiendum est. Ut te et quem misisti Jesum Christum cognoscant unum verum Deum. Quia et

¹ Scriptus anno Christi 418: Vide *Retract.* lib. II, cap. 52. — ² Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 81-86. — ³ Deut. VI, 4. — ⁴ Joan. XVII, 3.

de Christo dictum est a Joanne apostolo : « Ipse est verus » Deus et vita æterna¹. »

II. Item cum dicunt Christum « voluntate Dei et Patris sui ante omnia sæcula constitutum, » coguntur confiteri Filium Patri esse coæternum. Si enim aliquando Pater sine Filio fuit, erat ante Filium aliquod tempus, quo Pater sine illo solus fuit. Et quomodo erat ante omnia sæcula Filius, ante quem fuit tempus quo sine illo erat Pater? Porro si ante omnia tempora Filius erat; (non enim aliter intelligendum est, « In principio erat Verbum; » et, « Omnia per ipsum facta sunt²; » quia et tempus sine aliquibus creaturæ motibus non potest esse, et ideo per illum facta confitemur et tempora, per quem facta sunt omnia :) procul dubio coæternus est Patri Filius : « Sed voluntate Patris dicunt constitutum, » nolentes dicere Deum de Deo æqualem genitum atque coæternum. Nusquam autem legunt « voluntate Patris Filium ante omnia sæcula constitutum. » Sed hoc propterea dicunt, ut prior illo videatur voluntas Patris, qua eum constitutum volunt. Et argumentatio eorum talis esse solet : interrogant enim utrum Pater Filium volens an nolens genuerit; ut si responsum fuerit quod volens genuerit, dicant : Prior est ergo voluntas Patris. Quod autem nolens genuerit, quis potest dicere? Sed ut noverint quam inania loquantur, etiam ipsi interrogandi sunt, utrum Deus Pater volens an nolens sit Deus. Non enim audebunt eum dicere, nolle se esse Deum. Si ergo responderint quod volens sit Deus, eo modo illis inferenda est vanitas sua, qua dici potest prior illo esse voluntas ejus : quo quid dicitur stultius?

III. Deinde dicunt eum « voluntate et præcepto Patris, coelestia et terrestria, visibilia et invisibilia, corpora et spiritus, ex nullis extantibus, ut essent, sua virtute fe-

¹ Joan. v, 20. — ² Joan. 1, 1.

cisse. » Ubi ab eis quærimus, utrum et ipse a Patre ex nullis extantibus factus sit, hoc est, ex nihilo. Quod si dicere non audebunt : Ergo Deus est de Deo, non ex nihilo factus a Deo. Quæ res indicat unam et eandem Patris Filiique naturam. Neque enim homo, pecus, avis, piscis, possunt ejusdem naturæ gignere filios, et Deus non potuit. Si autem tanto impietatis abrupto audebunt ire præcipientes, ut dicant, et unigenitum Filium a Patre ex nihilo constitutum, quærant per quem factus sit a Patre ex nihilo Filius. Non enim per se ipsum fieri potuit, tanquam jam esset antequam fieret, ut esset ipse per quem fieret idem ipse. et quid opus erat eum fieri qui jam erat? Aut quomodo fiebat ut esset, qui jam erat antequam fieret? Porro si per quem alium a Patre factus est, quis est ipse alius, cum omnia per ipsum facta sint? Si autem a Patre per neminem factus est, quomodo per neminem aliquid à Patre factum est, cum per Filium, hoc est, per ejus Verbum, facta sint omnia?

IV. « Et antequam faceret, inquiunt, universa, omnium futurorum Deus et Dominus, rex et creator erat constitutus; et omnium futurorum in natura habens præscientiam, et in faciendo in omnibus expectans Patris jussionem: ipse voluntate Patris descendit de cælo, et venit in hunc mundum, sicut ipse ait : « Nec enim a me ipso veni, sed » ille me misit¹. » Vellem isti ut dicerent, utrum duos constituent creatores. Quod si non audent, unus est enim, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia²: unus quippe Deus est ipsa Trinitas, et sic unus Deus, quomodo unus creator; quid est quod dicunt, jubente Patre creasse omnia Filium, tanquam Pater non creaverit, sed a Filio creari jusserit? Cogitent qui carnaliter sapiunt, quibus aliis verbis jusserit Pater unico Verbo. Formant

¹ Joan. viii, 42. — ² Rom. xi, 36.

enim sibi in phantasmate cordis sui quasi duos aliquos, etsi juxta invicem, in suis tamen locis constitutos, unum jubentem, alterum obtemperantem. Nec intelligunt ipsam jussionem Patris ut fierent omnia, non esse nisi Verbum Patris per quod facta sunt omnia.

Quod autem miserit Pater Filium, negari non potest. Sed considerent, si possunt, quomodo eum miserit, cum quo ipse venit. An ille mentitus est qui ait: « Non sum » solus, quoniam Pater mecum est¹. » Sed quomodolibet missum intelligant; numquid ideo diversa natura est, quia Pater mittit et mittitur Filius? Nisi forte potest homo pater mittere hominem filium unius ejusdemque substantiæ, et non potest Deus: cum homo missus ab homine mittente separetur, quod Deus non potest. Sed ignis mittit splendorem suum, nec potest splendor missus separari ab igne mittente: quamvis et ista quia creatura est visibilis, non omni ex parte huic rei sit comparabilis. Cum enim splendorem mittit ignis, longius pervenit splendor, quo ignis non pervenit. Unde splendor ab igne qui est in lucerna missus, si loqui posset, non utique posset verum dicere in pariete, quo sine lucernæ igne pervenit, Ignis qui me misit mecum est: potuit autem missus a Patre Filius dicere, Pater mecum est. Cum igitur hæc a Patre missio Filii prorsus ineffabilis sit, nec capi ullius cogitatione possit, quomodo hinc ostendant Filium alterius atque inferioris essentiæ non inveniunt; quandoquidem nec homo missus ab homine, diversam naturam mittentis et missi esse demonstrat.

IV. Hic autem etiam hoc potest intelligi, ut eo ipso a Patre Filius missus esse dicatur, quod Filius hominibus apparuit in carne, non Pater. Quis enim mittitur illo ubi est? Ubi autem non est sapientia Dei, quod est Christus, de qua legitur:

¹ Joan. xvi, 32.

« Attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia » suaviter¹? » Cum ergo ubique sit etiam Filius, quo mittendus fuerat ubi non erat, nisi apparendo sicut non apparebat? Quanquam et Spiritum sanctum missum legamus, qui certe in unitatem personæ suæ naturam non assumpsit humanam. Nec a solo Filio missus est, sicut scriptum est: « Cum ego iero, mittam illum ad vos²: » sed a Patre quoque, sicut scriptum est: « Quem mittet » Pater in nomine meo³. » Ubi ostenditur, quod nec Pater sine Filio, nec Filius sine Patre misit Spiritum sanctum, sed eum pariter ambo miserunt. Inseparabilia quippe sunt opera Trinitatis. Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem a quo genitus sit, vel a quo procedat. Et ideo non propter naturæ diversitatem, quæ in Trinitate nulla est, sed propter ipsam auctoritatem solus Pater non dicitur missus. Non enim splendor aut fervor ignem; sed ignis mittit, sive splendorem, sive fervorem. Quamvis hæc longe sint dissimilia, nec inveniatur aliquid vel in spiritalibus vel in corporalibus creaturis, quod ei Trinitati, quæ Deus est, merito conferatur.

V. Dicunt etiam: « Et quia de omnibus spiritalibus et rationalibus gradibus, propter qualitatem et fragilitatem corporis paulominus ab Angelis inferior minoratus homo videbatur, ne se vilem speraret, et de salute sua desperaret, Dominus Jesus honorans facturam suam, dignatus est humanam carnem suscipere, et ostendere, quia non est homo vilis, sed pretiosus, sicut scriptum est: « Magnus » homo et pretiosus vir⁴. » Et ideo solum hominem Patri suo hæredem, sibi enim cohæredem facere dignatus est, ut quod minus acceperat in natura, plus haberet in honore. » Hæc dicentes, hoc volunt intelligi, quod humanam car-

¹ Sap. viii, 1. — ² Joan. xvi, 7. — ³ Id. xiv, 26. — ⁴ Prov. xx, 6, juxta LXX.

nem sine humana anima Christus assumpserit. Quæ propria hæresis Apollinaristarum est : sed etiam istos, id est, Arianos, in eorum disputationibus, non solum Trinitatis diversas esse naturas, sed etiam hoc sentire reprehendimus, quod animam non habeat Christus humanam. Verum id in hujus disputationis consequentibus evidentius apparebit. Nunc ad hæc eorum verba quæ proposuimus hoc respondemus, ut recolant in Epistola quæ ab Hebræos est, de Christo esse intellectum quod scriptum est : « Minorasti eum paulominus ab Angelis¹ : » et videant non ad diversitatem et inæqualitatem naturæ Patris et Filii valere quod dixit : « Pater major me est² : » sed ad illud potius quod in forma servi propter infirmitatem, in qua pati et mori potuit, minor etiam Angelis factus est.

VI. Item dicunt : « Cum, inquit, venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere³. Ipse qui voluntate Patris carnem suscepit, ipse et voluntate et præcepto ipsius in corpore conversatus est, sicut ipse ait : « Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, » sed voluntatem ejus qui me misit⁴. » Ipse et voluntate Patris triginta annorum baptizatus, voce et testimonio⁵ Patris manifestatus, voluntate et præcepto Patris Evangelium regni cælorum prædicabat, sicut ipse ait : « Et aliis » civitatibus oportet me Evangelium prædicare, in hoc » enim missus sum⁶. » Et, « Ipse mihi mandatum dedit » quid dicam, aut quid loquar⁷. » Et sic voluntate et præcepto Patris ad passionem et mortem properavit, sicut ipse ait : « Pater, transeat a me calix iste; non tamen quod » ego volo, sed quod tu vis⁸. » Et Apostolo asserente et dicente : « Obediens, inquit, factus Patri usque ad mor-

¹ Hebr. II, 7. — ² Joan. XIV, 28. — ³ Gal. IV, 4. — ⁴ Joan. VI, 38. — ⁵ Luc. III, 21. — ⁶ Id. IV, 43. — ⁷ Joan. XII, 49. — ⁸ Matth. XXVI, 39; Marc. XIV, 36, et Luc. XXII, 42.

» tem, mortem autem crucis¹. » His testimoniis sanctarum Scripturarum quid persuadere conantur, nisi propterea Patris et Filii diversas esse naturas, quia obediens Patri ostenditur Filius? Quod tamen de hominibus non utique dicerent : neque enim si homo filius homini patri suo sit obediens, ideo amborum diversa natura est.

Quanquam et hoc ipsum quod dicit Jesus : « Descendi » de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit²; » ad illud referatur quod homo primus Adam, (de quo dicit Apostolus : « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum » mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes » peccaverunt³ : ») faciendo voluntatem suam, non ejus a quo factus est, universum genus humanum propagine vitiosa culpæ et pœnæ fecit obnoxium. Unde a contrario, per quem liberandi fueramus, non fecit voluntatem suam, sed ejus a quo missus est. Ita quippe hoc loco dicitur voluntas sua, ut intelligatur esse propria contra voluntatem Dei. Neque enim cum obedimus Deo, eaque obedientia dicimur ejus facere voluntatem, nolentes id facimus, sed volentes : ac per hoc si volentes id facimus, quomodo voluntatem nostram non facimus, nisi quia illa dicitur voluntas nostra, quando Scriptura ita loquitur quæ intelligitur esse propria contra voluntatem Dei? Hanc habuit Adam, ut in illo moreremur : hanc non habuit Christus, ut in illo viveremus. De natura quippe humana hoc recte dici potest, in qua extitit per inobedientiam voluntas propria, quæ Dei voluntati esset adversa. Cæterum quod attinet ad divinitatem Filii, una eademque voluntas est Patris et Filii : nec potest ullo modo esse diversa, ubi est natura Trinitatis immutabilis universa. Ut autem Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus non faceret pro-

¹ Philip. II, 8. — ² Joan. VI, 38. — ³ Rom. V, 12.

priam¹, quæ Deo adversa est, voluntatem, non erat tantum homo, sed Deus et homo : per quam mirabilem singulari-remque gratiam humana in illo sine peccato ullo posset esse natura. Propter hoc ergo ait : « Descendi de cœlo, » non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus » qui me misit² : » ut ea causa esset tantæ obedientiæ, quæ omnino sine ullo peccato esset hominis quem gerebat, quia de cœlo descenderat ; hoc est, non tantum homo, verum etiam Deus erat. Unam quippe ostendit esse personam in utraque natura, hoc est, Dei et hominis, ne si duas faciat, quaternitas incipiat esse, non trinitas. Quoniam itaque gemina quidem substantia, sed una persona est, propterea quod dictum est : « Descendi de cœlo, » refertur ad Dei excellentiam : quod vero adjunctum est, « Non ut » faciam voluntatem meam, » propter Adam qui fecit suam, refertur ad hominis obedientiam : utrumque autem Christus, id est, Deus et homo ; tamen obedientia in illo quæ contraria est inobedientiæ primi hominis, secundum id quod homo est commendatur. Unde ait Apostolus : « Sicut » enim per inobedientiam unius hominis, peccatores » constituti sunt multi ; ita et per obedientiam unius ho- » minis justis constituentur multi³. »

Nec quia dixit, hominis, separavit Deum, qui hominem assumpsit : quia, sicut dixi, et valde commendandum est, una persona est. Ipse namque unus Christus et Dei Filius semper natura, et hominis Filius qui ex tempore assumptus est gratia : nec sic assumptus est ut prius creatus post assumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur. Ac per hoc propter istam unitatem personæ in utraque natura intelligendam, et Filius hominis dicitur descendisse de cœlis, quamvis sit ex ea quæ in terra fuerat virgine assumptus ; et Filius Dei dicitur crucifixus et sepultus, quamvis hæc non

¹ 1 Tim. II, 5. — ² Joan. VI, 38. — ³ Rom. V, 19.

in divinitate ipsa qua est Unigenitus Patri cœternus, sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus. Nam Filium hominis descendisse de cœlo, ipsum dixisse sic legimus : « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, » Filius hominis qui est in cœlo¹. » Unigenitum vero Filium Dei crucifixum et sepultum, omnes etiam in Symbolo confitemur. Unde est et illud Apostoli : « Si enim cogno- » vissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. » Hanc unitatem personæ Christi Jesu Domini nostri, sic ex natura utraque constantem, divina scilicet atque humana, ut quælibet earum vocabulum etiam alteri impertiat, et divina humanæ, et humana divinæ, beatus ostendit Apostolus, ubi nos cum ad humilitatem misericordem per Christi exhortaretur exemplum : « Hoc sentite, inquit, in » vobis quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei » esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo ; sed » se ipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudi- » nem hominum factus, et habitu inventus ut homo : » humiliavit se ipsum factus obediens usque ad mortem, » mortem autem crucis². » Cum ergo Christi nomen ex eo illi sit quod scriptum est in Prophetia : « Unxit te Deus » Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis³, » unde ad id quod homo factus est, pertinet id quod formam servi accipiens habitu est inventus ut homo, qui utique habitus cœpit ex tempore : de ipso tamen eodemque Christo dictum est : « Cum in forma Dei esset ; » cum profecto in forma Dei antequam ab illo forma servi esset accepta, nondum erat Filius hominis, sed Filius Dei, cui Patris æqualitas rapina non erat, sed natura. Non enim erat usurpando elatus, sed hoc erat natus, et ideo veritas. Nondum ergo erat Christus, quod esse cœpit cum semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi acci-

¹ Joan. III, 13. — ² 1 Cor. II, 8. — ³ Philip. II, 5-8. — 4 Psal. XLIV, 8.

piens. Verum si quæramus : Quis est ille qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo? Respondetur nobis voce Apostolica, Christus Jesus. Ergo et illa divinitas hujus humanitatis nomen accepit. Item si quæramus, Quisnam sit factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis? Rectissime respondetur : Ille qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Ergo et ista humanitas illius divinitatis nomen accepit. Apparet tamen idem ipse Christus, geminæ gigas substantiæ, secundum quid obediens, secundum quid æqualis Deo; secundum quid Filius hominis, secundum quid Filius Dei : secundum quid dicat : « Pater major me est¹ : » secundum quid, « Ego et Pater unum sum² : » secundum quid non facit voluntatem suam, sed ejus a quo missus est³ : secundum quid sicut Pater suscitavit mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat⁴.

VII. Item sequuntur et dicunt : « Is et in cruce pendens, voluntate et præcepto Patris, carnem humanam quam de sancta virgine Maria suscepit, in manus hominum dereliquit, et divinitatem suam in manus Patris commendavit, dicens : « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum⁵. » Quia Maria moriturum corpus peperit, Deus autem immortalis immortalem Filium genuit. Ergo mors Christi non diminutio est divinitatis, sed depositio corporis. Sicut enim generatio ejus ex virgine non fuit corruptio dealitatis ipsius, sed susceptio corporis : ita et in morte ipsius non fuit passio et defectio dealitatis ipsius, sed separatio carnis ipsius. Sicut enim qui indumentum conscindit, induto facit injuriam : ita et qui carnem ipsius crucifixerunt, divinitati ipsius contumeliam intulerunt. »

¹ Joan. xiv, 28. — ² Id. x, 30. — ³ Id. vi, 38. — ⁴ Id. v, 21. — ⁵ Luc. xv, 46.

Ecce in quibus verbis suis omnino manifestant negare se, quod ad unitatem personæ Christi etiam humana anima pertineat; sed in Christo carnem et divinitatem tantummodo confiteri. Quandoquidem cum penderet in ligno, illud ubi ait : « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum¹, » divinitatem ipsam volunt eum intelligi commendasse Patri, non humanum spiritum quod est anima. Merito in ista ipsa disputatione superius, ubi voluerunt intelligi Christum Patris voluntatem fecisse, non suam, hinc eum minoris atque diversæ putantes esse naturæ, illud commemorarunt quod ait, « Pater, transeat a me calix iste, non tamen quod ego volo, sed quod tu vis². » Illud autem noluerunt quod ait : « Tristis est anima mea usque ad mortem. » Audiant ego ista commemorantibus nobis : « Tristis est anima mea usque ad mortem³ : Potestatem habeo ponendi animam meam : Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. » Et quod de illo intellexerunt Apostoli prophetatum : « Quoniam non derelinques animam meam in inferno⁴. » Et his atque hujusmodi sanctarum Scripturarum testimoniis non resistant, fateanturque Christum, non tantum carnem, sed animam quoque humanam Verbo unigenito coaptasse; ut esset una persona, quod Christus est, Verbum et humo : sed ipse homo, anima et caro; ac per hoc Christus Verbum anima et caro. Et ideo sic intelligendus geminæ substantiæ, divinæ scilicet et humanæ, ut ipsa humana ex anima constet et carne. Aut si eo moventur quod scriptum est : « Verbum caro factum est⁵; » nec illic anima nominata est : intelligant carnem pro homine positam, a parte totum significante locutionis modo; sicuti est : « Ad

¹ Luc. xxiii, 46. — ² Matth. xxvi, 39 — ³ Ibid. 38. — ⁴ Matth. xxvi; Joan. x, 18; Id. xv, 13; Psal. xv, 10; Act. ii, 31, et xiii, 35. — ⁵ Joan. i, 14.